

4. European Innovation Scoreboard [Electronic resource]. — Available from: <http://ec.europa.eu>
5. GII, Global Innovation Index [Electronic resource]. — Available from: <https://www.globalinnovationindex.org>
6. World Competitiveness Yearbook, IMD [Electronic resource]. — Available from: <http://www.imd.org>
7. GEM, Global Entrepreneurship Monitor [Electronic resource]. — Available from: <http://www.gemconsortium.org>
8. The Global Entrepreneurship and Development Index [Electronic resource]. — Available from: <https://thegedi.org>
9. Eurostat: Innovation statistics [Electronic resource]. — Available from: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained>.
10. Resources and models of global economic development: Monograph / Ed. D.G. Lukyanenko and A.M. Poruchnik — Kyiv: Kyiv National Economic University, 2011. — 703.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2016 р.

УДК 339.1(4)+631.11

М.В. Кузьмінов, аспірант
кафедри міжнародного менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КОМПАНІЙ

DEVELOPMENT OF SUPPORT OF EXPORT OF AGRICULTURE COMPANIES

M.V. Kuzminov, graduate student
of International Management of
SHEE "Kyiv National Economic University"

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено розвиток системи підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній. Проаналізовано динаміку індексів обсягу виробництва та експорту сільськогосподарської продукції та продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах в Україні. Розглянуто систему підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній, яка включає такі підсистеми: суб'єктів управління — органи державної влади всіх рівнів; об'єктів управління — сільськогосподарські компанії різних органі-

заційно-правових форм та власності, яка забезпечить взаємозв'язки між всіма підсистемами та уникнення конфлікту інтересів суб'єктів управління при прийнятті рішень та визначення заходів з їх реалізації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: євроінтеграція, економічний потенціал, сільськогосподарська продукція, компліментарність, ЄС, експорт.

ABSTRACT. This article explores the development system to support exports of agricultural companies. The dynamics of the indices of production and export of agricultural production and productivity in agricultural enterprises in Ukraine. The system of support to exports of agricultural companies, which includes the following subsystems: business administration — public authorities at all levels; facilities management — agricultural companies of different legal forms and ownership that will ensure all interactions between subsystems and to avoid conflict of interests of management in making decisions and determining measures for their implementation.

Improvement of support exports of agricultural companies is a way out of the crisis Ukraine's economy, increased productivity of agricultural companies of different legal forms that will promote food security and international competitiveness of products; improve Ukraine's balance of payments; structural changes and modernization of domestic agricultural production, production safety and product quality in the agricultural sector, increasing income of agricultural companies of different legal forms. System support exports of agricultural companies should consider appropriate structural changes in the domestic production; creating demand in EU trade partners; compliance with Ukrainian agricultural products of sanitary and phytosanitary requirements of the EU.

KEYWORDS: European integration, economic potential, agricultural products, complementarity, exports, EU.

Вступ. Сільськогосподарське виробництво є провідним видом економічної діяльності України та має значний експортний потенціал. Удосконалення системи підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній має надзвичайно важливу роль для виходу з кризи економіки України, наповнення бюджету, врівноваження платіжного балансу, зростання рівня життя працівників АПК та розвитку сільських територій. Особливої актуальності ця тема набуває у зв'язку з підписанням у 2014 р. Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] (далі — Угода про асоціацію) та імплементації з 1 січня 2016 р глибокої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ГВЗВТ) між Україною та ЄС. Важливим чинником удосконалення системи підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній є втрата

ринків Росії та інших країн СНД, а також країн Близького Сход, територія яких потерпає від військових конфліктів.

Проблематика вітчизняного експорту сільськогосподарської продукції та система його підтримки широко представлена в наукових публікаціях. Зокрема відмітимо роботи таких вчених, як О.В. Березін та О.Д. Плотник [2], А.Г. Бидик [3], О. Бородина [4], Л.П. Гальперіна [5–7], Л.І. Лук'яненко [6–7], Т.О. Осташко [8], С. Щербина [9] та ін. Разом з тим, окреслена тематика потребує актуальних досліджень з огляду на процес імплементації ГВЗВТ України з ЄС та соціально-економічними реформами в Україні, які в сукупності змінюють зовнішнє середовище експортної діяльності сільськогосподарських компаній України.

Метою статті є дослідження розвитку системи підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній.

Результати. Питома вага сільськогосподарського виробництва становила у 2015 р. 14% від ВВП України (за даними Світового Банку [1]) та 40,9%, а у 2016 р. вже 45,4% в загальній вартості експорту неухильно зростає з 2006 р. та становила у 2015 р. (за даними Державної служби статистики України — далі Держстат [10]). Однак, тенденція пониження цін на сировинних ринках, бар'єри для української сільськогосподарської продукції з боку Росії та інших країн СНД, створення ГВЗВТ України з ЄС, зміни оподаткування сільськогосподарських виробників та засад державного регулювання сектору, зубожіння населення України та, відповідно, зниження внутрішнього попиту потребують нестандартних рішень з боку сільськогосподарських компаній.

Як видно з рис. 1 індекси обсягу виробництва продукції рослинництва (у % до попереднього року) значно коливались протягом всього досліджуваного періоду.

Разом з тим, простежується два періоди: перший – з 1991 по 2003 р. в основному індекси обсягу виробництва продукції рослинництва у господарствах населення були вище ніж у сільськогосподарських підприємствах, другий – з 2004 по 2015 р., коли індекси обсягу виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах перевищують аналогічні показники у господарствах населення.

Натомість індекси обсягу виробництва продукції тваринництва мали порівняно з відповідним індексом у рослинництві меншу амплітуду коливання загалом протягом 1991–2015 рр. та сталу тенденцію перевищення індексів обсягу виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах над індексами у господарствах населення (див. рис. 2).

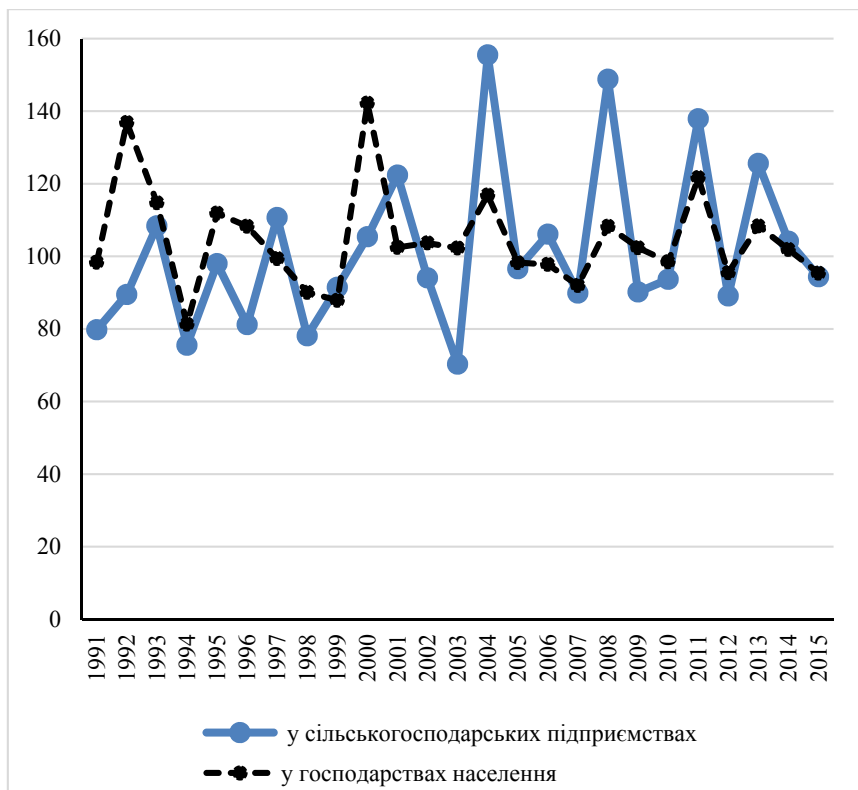

Рис. 1. Індекси обсягу виробництва продукції рослинництва (1991–2015 рр.), % до попереднього року

Джерело: побудовано за даними Держстату [10].

Порівняння індексів обсягу виробництва та експорту продукції та продуктивності праці % до попереднього року в сільськогосподарських підприємствах (1991–2015 рр.) свідчить про синхронізацію динаміки цих показників та позитивний факт перевищення індексу продуктивності праці (див. рис. 3).

Разом з тим, індекс експорту сільськогосподарської продукції, який на рис. 3 представлений за період 2010-2015 рр. для співставності даних у перерахунку без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, не контрольованої частини Донецької та Луганської областей, має більш різку понижувальну динаміку ніж інші показники.

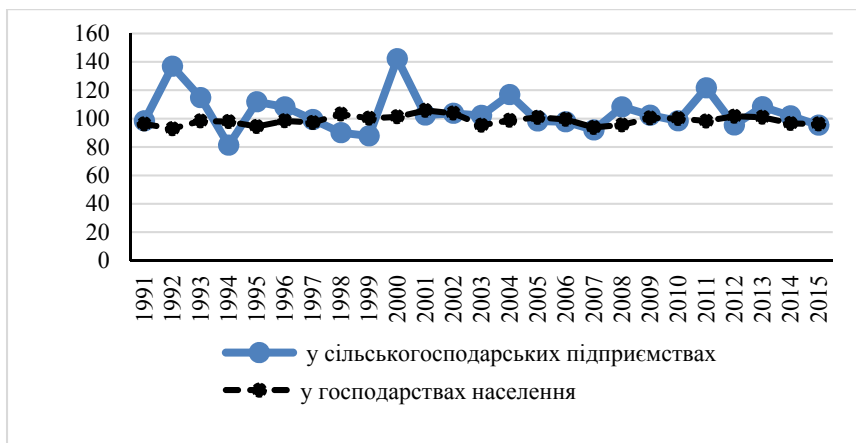

Рис. 2. Індекси обсягу виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах (1991–2015 рр.), % до попереднього року.

Джерело: побудовано за даними Держстату [10].

Рис. 3. Індекси обсягу виробництва та експорту продукції та продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах (1991–2015 рр.), % до попереднього року.

Джерело: побудовано за даними Держстату [10].

Розширення експорту української сільськогосподарської продукції з більш високою доданою вартістю потребує вирішення низки питань впровадження технічних регламентів, систем стандартизації, метрології, акредитації, маркування та етикетування товарів, захисту прав споживачів та інтелектуальної власності робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС, з одного боку, та спрямовані зусилля України в особі всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності щодо формування попиту на вітчизняну сільськогосподарську продукцію в ЄС.

Угода про Асоціацію між Україною та ЄС [1], з одного боку, сприяла активізації українського експорту сільськогосподарської продукції до ЄС, а з іншого, виявила вади у системі підтримки експортної діяльності сільськогосподарських виробників. Зокрема, суттєво впливає на потенціал експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції до ЄС впровадження технічних регламентів, систем стандартизації, метрології, акредитації, маркування та етикетування товарів, захисту прав споживачів та інтелектуальної власності робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС [12, с. 89]. Одним з кроків виправлення ситуації є прийняття Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [13] у 2015 р. Однак процес адаптації вітчизняної нормативно-правової бази та регулювання потребує часу і скоординованих зусиль уряду, асоціацій сільськогосподарських виробників, асоціацій експортерів сільськогосподарської продукції.

Україна має значний потенціал експорту не продовольчої сільськогосподарської продукції, наприклад, агропелет з сировини, що є відходами для сільськогосподарського виробництва (лушпиння соняшника, солома зернових) та агропелети з енергетичних рослин. Агропелети можуть використовуватись як паливо, в якості корму тварин та підстилки для догляду за великою рогатою худобою. Як зазначають Л.П. Гальперіна та Л.І. Лук'яненко «на основі аналізу умов ціноутворення на внутрішньому та експортному ринку агропеллет з урахуванням якісних характеристик палива, ринкових, внутрішньогосподарських, природних і інституційно-регулятивних чинників визначено переваги використання агропеллет для споживачів» [7, с. 770]. При цьому стимулом експортної діяльності для вітчизняних виробників є трикратна девальвація національної валюти у період з 2013 по 2016 рр., та зниження попиту на внутрішньому ринку, внаслідок зниження купівельної спроможності населення та бізнесу (це стосується і пелет, і твердопаливних котлів). Тому ми погоджуємось з висновком, що «потенціал експортного ринку залишається високим, але є тенденція до його

скорочення, внаслідок розвитку виробництва біопаливних пелет в основних країнах-споживачах українського експорту» [8].

З огляду на великі перспективи експорту до ЄС непродовольчої сільськогосподарської продукції, зокрема, біоетанолу та біодизелю, паливних та кормових агропелет варто окремо розглянути систему відповідних стимулюючих заходів. При цьому, адаптація законодавства України у сфері санітарних та фітосанітарних правил та запровадження відповідної до вимог ЄС системи управління санітарними та фітосанітарними заходами сприятиме підвищенню якості вітчизняної продукції та оптимальному використанню наявних ресурсів для реструктуризації експорту агропродовольчих товарів, напоїв та непродовольчої сільськогосподарської продукції [12, с. 89].

Зазначимо, що удосконалення системи підтримки експорту сільськогосподарської продукції передбачає диференціацію у підходах до стимулювання експортної діяльності різних організаційно-правових форм сільськогосподарського виробництва.

На основі аналізу досліджень найбільш значущих проблем в сільському господарстві України визначено ті, які є пріоритетними з точки зору підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній: поліпшення регулювання ринку;

— скорочення бюрократичних бар'єрів для розвитку сільськогосподарських підприємств (завершення земельної реформи, дерегулювання, вдосконалення законодавства про сільськогосподарських кооперативах);

— заохочення фермерства і великомасштабного виробництва;

— поліпшення безпеки та підвищення якості продукції відповідно до вимог міжнародних стандартів;

— адаптація правових актів України до вимог ЄС, запровадження комплексу заходів зі створення нових робочих місць і розвитку соціальної інфраструктури в сільській місцевості;

— вдосконалення інституційних рамок природокористування і охорони навколишнього середовища [2–9].

Система підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній повинна включати такі підсистеми:

➤ підсистему суб'єктів управління — органи державної влади всіх рівнів;

➤ підсистему об'єктів управління — сільськогосподарські компанії різних організаційно-правових форм та власності, яка забезпечить взаємозв'язки між обома підсистемами та уникнення конфлікту інтересів суб'єктів управління при прийнятті рішень та визначення заходів з їх реалізації.

На нашу думку, у запропонованій С. Щербиною системі державного регулювання аграрним та сільським розвитком виокремлено штучно управлінську діяльність (процеси), оскільки власне ці процеси і формують систему як цілісність, тому їх відокремлення в окремий блок видається зайвим [9, с. 127–128]. Створення дієвої системи забезпечить реалізацію стратегічних цілей економічного розвитку економіки України

Висновки. Таким чином, не викликає сумніву потреба удосконалення системи підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній, як шлях виходу з кризи економіки України, підвищення продуктивності праці сільськогосподарських компаній різних організаційно-правових форм, що сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки та міжнародної конкурентоспроможності продукції; покращення платіжного балансу України; структурним змінам та модернізації вітчизняного сільськогосподарського виробництва, безпеки виробництва та якості продукції у агропромисловому комплексі, зростанню доходів сільськогосподарських компаній різних організаційно-правових форм. Система підтримки експортної діяльності сільськогосподарських компаній має враховувати відповідні структурні зрушення у вітчизняному виробництві; формування попиту в країнах-зовнішньоторговельних партнерах; відповідність української сільськогосподарської продукції санітарним та фітосанітарним вимогам ЄС.

Список літератури

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=248387631
2. Березін О.В. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку / О.В. Березін, О.Д. Плотник. — Полтава: Інтер Графіка, 2012. — 221 с.
3. Бидик А.Г. Новітня для України практика технічного, санітарного та фітосанітарного регулювання як можливість зростання національного експорту продукції АПК / А.Г. Бидик // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2016. — №11. — С. 100–104.
4. Бородіна О. М. Науково-прикладні засади реконструктивного розвитку сільського господарства та села в Україні // Економіка і прогнозування. — 2016. — №. 4. — С. 70–80.
5. Гальперіна Л.П. Структура експорту біопаливних пелет українськими виробниками [Електронне видання] / Л.П. Гальперіна, Л.І. Лу-

к'яненко // Міжнародні відносини Серія "Економічні науки". — № 5 (2015). — Режим доступу до журналу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2639.

6. Galperina L.P. Main challenges of agriculture of Ukraine in globalization / L.P. Galperina // European Researcher. — 2014. — Vol.(87). — № 11–2 (Eng). —pp. 1996–2004.

7. Galperina L. P. Pricing in the Market of fuel Agri-pellet in the System of the Sustainable Development / / L.P. Galperina, L.I. Lukianenko. — 2015. — С. 762–774.

8. Осташко Т.О. Можливості та обмеження експорту сільськогосподарських товарів у зоні тарифних квот ЄС / Т.О. Осташко // Стратегічні пріоритети. — № 1 (38). — 2016. — С. 99–105.

9. Щербина С. Інституційна трансформація механізму державного регулювання аграрного та сільського розвитку України / С. Щербина // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2016. — № 2. — С. 126–133. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_2_24.

10. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Agriculture, value added (% of GDP) World Bank. World Development Indicators. 01.02.2017. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?view=chart>.

12. Кузьмінов М. В. Свроінтеграційний потенціал реструктуризації експорту сільськогосподарської продукції України / М. В. Кузьмінов // Стратегія розвитку України. — 2017. — №. 1. — С. 88–92.

13. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» Верховна Рада України; від 15.01.2015 № 124-VIII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19>.

References

1. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part. — Access mode : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=248387631

2. Berezin O.V. Ekonomichniy potentsial ahrarnykh pidpriemstv: mekhanizmu formuvannya ta rozvytku / O.V. Berezin, O.D. Plotnyk. — Poltava: Inter Hrafika, 2012. — 221 s.

3. Bydyk A.H. Novitnia dlia Ukrainy praktyka tekhnichnoho, sanitarnoho ta fitosanitarnoho rehulivannya yak mozhlyvist zrostantia natsionalnoho eksportu produktsii APK / A.H. Bydyk // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. — 2016. — №11. — С. 100–104.

4. Borodina O. M. Naukovo-prykladni zasady rekonstruktyvnoho rozvytku silskoho hospodarstva ta sela v Ukraini // Ekonomika i prohnozuвання. — 2016. — №. 4. — S. 70–80.

5. Galperina L.P. Struktura eksportu biopalyvnykh pelet ukrainskymy vyrobnykamy [Elektronne vydannia] / L.P. Galperina, L.I. Luk'ianenko //

Mizhnarodni vidnosyny Serii "Ekonomichni nauky". – № 5 (2015). – Access mode : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2639.

6. Galperina L.P. Main challenges of agriculture of Ukraine in globalization / L.P. Galperina // European Researcher. — 2014. — Vol.(87). — № 11–2 (Eng). —pp. 1996–2004.

7. Galperina L.P. Pricing in the Market of fuel Agri-pellet in the System of the Sustainable Development / / L.P. Galperina, L.I. Lukianenko. — 2015. — С. 762–774.

8. Ostashko T.O. Mozhlyvosti ta obmezhenia eksportu silskohospodarskykh tovariv u zoni taryfnykh kvot YeS / T.O. Ostashko // Stratehichni priorityety. — № 1 (38). — 2016. — С. 99–105.

9. Shcherbyna S. Instytutsiina transformatsiia mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho ta silskoho rozvytku Ukrainy / S. Shcherbyna // Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2016. — № 2. — С. 126–133. — Access mode : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_2_24.

10. State Statistics Service of Ukraine. Access mode : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Agriculture, value added (% of GDP) World Bank. World Development Indicators. 01.02.2017. Access mode : <http://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?view=chart>.

12. Kuzminov M.V. European Integration Potential of Restructuring of Agricultural Exports of Ukraine / M.V. Kuzminov // Stratehiia rozvytku Ukrainy. — 2017. — №. 1. — С. 88–92.

13. Zakon Ukrainy «Pro tekhnichni rehlementy ta otsinku vidpovidnosti» Verkhovna Rada Ukrainy; 15.01.2015 № 124-VIII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19>.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2016 р.